

Vergaderjaar 2010–2011

32 500 V

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2011

Nr. 163

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 12 april 2011

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken¹ heeft op 16 maart 2011 overleg gevoerd met staatssecretaris Knapen van Buitenlandse Zaken over:

- **schriftelijke vragen van het lid Driessen d.d. 27 januari 2011 en het antwoord daarop over het enorme corruptieschandaal bij het Global Health Fund (Aanhangsel der Handelingen, vergaderjaar 2010–2011, nr. 1266).**

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Albayrak

De griffier van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Van Toor

¹ Samenstelling:

Leden: Van Bommel (SP), Van der Staaij (SGP), Albayrak (PvdA), voorzitter, Timmermans (PvdA), Ormel (CDA), Ferrier (CDA), Nicolai (VVD), Haverkamp (CDA), Eijsink (PvdA), Irrgang (SP), De Roon (PVV), Voordewind (ChristenUnie), Pechtold (D66), ondervoorzitter, Ten Broeke (VVD), Thieme (PvdD), Kortenoeven (PVV), Bosman (VVD), Dijkers (PvdA), El Fassed (GroenLinks), Hachchi (D66), Dijkhoff (VVD) en Driessen (PVV).

Plv. leden: Van Raak (SP), Dijkgraaf (SGP), Recourt (PvdA), Samsom (PvdA), Bruins Slot (CDA), Çörüz (CDA), Mulder (VVD), Knops (CDA), Arib (PvdA), Van Dijk (SP), De Mos (PVV), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Schouw (D66), Hennis-Plasschaert (VVD), Ouwehand (PvdD), Wilders (PVV), Leegte (VVD), Heijnen (PvdA), Braakhuis (GroenLinks), Van Veldhoven (D66), Taverne (VVD), Bontes (PVV) en Halsema (GroenLinks).

Voorzitter: Ferrier
Griffier: Talens

Aanwezig zijn zes leden der Kamer, te weten: Dijkhoff, Dijkers, Driessen, Ferrier, Hachchi en Irrgang,

en staatssecretaris Knapen van Buitenlandse Zaken, die vergezeld is van enkele ambtenaren van zijn ministerie.

De **voorzitter**: Dames en heren, ik heet u allen van harte welkom bij dit algemeen overleg over het Global Fund met de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken. Hem en zijn staf heet ik in het bijzonder welkom. We hebben twee uur voor dit algemeen overleg. Ik stel een spreektijd van drie minuten per woordvoerder voor. Ik geef als eerste het woord aan mevrouw Dijkers van de fractie van de Partij van de Arbeid.

Mevrouw **Dijkers** (PvdA): Voorzitter. De PvdA-fractie is verrast over de mate van openheid over fraude en corruptie bij Global Fund. Een dergelijke openheid zou wat ons betreft algemeen beleid moeten zijn bij alle publiek gefinancierde instellingen. Deze blijheid verhuult uiteraard niet de zorgen die de fractie van de Partij van de Arbeid heeft over de gang van zaken bij het fonds. Onze fractie heeft niet alleen zorgen over de corruptie, maar ook over de communicatie door de staatssecretaris over deze fraude en corruptie.

Het heeft mij wat verdrietig gemaakt dat we deze zaak uit de krant hebben moeten vernemen. De staatssecretaris had die gegevens natuurlijk allang moeten hebben. Waarom heeft hij ons niet eerder geïnformeerd? Zijn er meer corruptiezaken bij de staatssecretaris bekend waar wij nog niets van weten? Ook hoor ik graag van de staatssecretaris of hij er al uit is hoe hij de middelen die beschikbaar gesteld zijn voor de aidsbestrijding gaat aanwenden. Ik heb begrepen dat de staatssecretaris daar nog niet uit is. Heeft dit soms te maken met de corruptiezaken die nu spelen?

Het is dankzij verscherpt toezicht op het Global Fund dat de corruptie aan het licht gekomen is. Een land als Mali staat ook op de Nederlandse landenlijst. Is de staatssecretaris nu extra alert op de bestedingen daar? Ik ben er niet zo gerust op dat er een goede controle is op de bestedingen van de bilaterale middelen in het algemeen. De ambassade spreekt met bijvoorbeeld het ministerie van Onderwijs en neemt genoegen met de daar geleverde antwoorden, zonder zelf nog op onderzoek uit te gaan. Als men dat bij het Global Fund ook had gedaan, waren deze zaken nooit aan het licht gekomen. Is de staatssecretaris bereid om de controle op de bestedingen te intensiveren? Mijn fractie beraamt zich op een motie op dit punt. We zouden graag zien dat analoog aan de inspecteur bij het Global Fund ook de Nederlandse inspectie op de besteding van de gelden wordt versterkt, in eerste instantie de inspectie op de bilaterale middelen.

De mensen van het Global Fund hebben onze aandacht erop gevestigd dat zij maar moeilijk inzicht krijgen in de auditgegevens van verschillende VN-instellingen. Ik ben zelf ook eens gaan googelen. Het valt niet mee om uit de brij aan informatie de juiste informatie te krijgen. Er staat veel in, maar er staat ook heel veel niet in. VN-instellingen zijn niet zo transparant als zij zouden moeten zijn. Ik heb begrepen dat met name de G77 het wel best vindt zo en erg gebaat is bij de «blur» in de informatie die aangeleverd is. Is de staatssecretaris het met mij eens dat we de bijdrage aan de VN zouden moeten conditioneren met een transparantie-eis, zodat het toezicht op de bestedingen kan worden verscherpt en er in ieder geval inzicht is op de besteding van deze middelen? Ook op dit punt overwegen wij een motie.

De heer **Dijkhoff** (VVD): Voorzitter. Het nadeel van transparantie is dat je ook de lelijke dingen ziet. Wat er bij Global Fund naar boven is gekomen,

is foeilelijk. Fraude en corruptie zijn onacceptabel, helemaal als ze met hulpgeld plaatsvinden. Nederland hoest zijn geld niet op om het in de zakken van frauderende ambtenaren te laten verdwijnen, maar om zieke mensen te behandelen en indien mogelijk zelfs te genezen. Ieder ontdekt fraudegeval schaadt het vertrouwen in alle vormen van ontwikkelings samenwerking, vooral als blijkt dat binnen overheden of hulpclubs fraude geconstateerd was, maar onder de pet is gehouden. In zulke gevallen passen alleen harde maatregelen, zodat duidelijk is dat fraude, corruptie en het achterhouden van informatie niet door de beugel kunnen. De VVD-fractie heeft natuurlijk het liefst dat er geen fraude en corruptie is. Een wereld zonder kwaad is fantastisch. Maar dan gaat de wekker en hebben we te maken met de realiteit. We zien dan dat dit een mooie wens is, maar geen realistische basis voor ons beleid. Wat wil de VVD-fractie wel? Zij verwacht dat overheden, en zeker organisaties zelf, serieus en hard fraude en corruptie bestrijden en dat ze transparant zijn over wat er met het geld gebeurt, ook als er misstanden zijn. Ook wil zij dat er snel stevige en adequate maatregelen genomen worden als misstanden geconstateerd worden, dat de mensen die voor de misstanden verantwoordelijk zijn, aangepakt worden en dat, als er overheden bij betrokken zijn, geld zo mogelijk wordt terugbetaald.

Hoewel ik ontzettend baal van de geconstateerde fraude bij het Global Fund en van het feit dat miljoenen niet op de juiste plek terecht zijn gekomen, moet ik ook constateren dat het Global Fund precies heeft voldaan aan de verwachtingen die ik zojuist heb geschetst. We weten van de fraude doordat de rapporteur deze zelf gemeld heeft. Het Global Fund heeft zelf via de inspectie tot in de tuinen van ambtenaren gegraven om te achterhalen of het geld wel goed besteed was. Het Global Fund heeft zelf de zaken aangekaart, zodat een aantal ambtenaren nu vervolgd wordt en sommige landen zelfs geld terugbetalen aan het fonds. De VVD-fractie roept dan ook niet op om geldstromen in de richting van het Global Fund stop te zetten. Als uitzondering op de regel levert dit fonds precies die transparantie en harde bestrijding van corruptie en fraude die wij willen zien. Het fonds bestrijdt niet alleen tuberculose, malaria en aids, maar treedt ook krachtig op tegen het fraudevirus, dat in veel ontwikkelingslanden helaas nog besmettelijk lijkt. Natuurlijk moeten in de komende jaren verbeteringen optreden. Het moet niet zo zijn dat wij jaar in, jaar uit heel fijn transparant concluderen dat er weer veel fraude was. Een voorwaarde voor de komende jaren is daarom dat er verbetering optreedt en de dat de aanpak zijn vruchten afwerpt.

Het Global Fund trekt nu veel negatieve aandacht, juist doordat het zelf zaken onthult en bekendmaakt. Ik zou graag een vergelijking maken tussen de mate van fraude die bij het Global Fund is geconstateerd en de mate van fraude bij andere organisaties. Ik weet niet wat daar gebeurt, maar ik heb niet de illusie dat het daar niet gebeurt. Helaas is zo'n vergelijking niet mogelijk, doordat andere organisaties niet zoveel werk maken van deze transparantie of, erger nog, transparantie verhinderen. Collega Dijkers wees hier al op. Met name bij het UNDP en Unicef verhinderen bureaucratische overwegingen dat het Global Fund alle informatie heeft om het tot op de bodem uit te zoeken.

Uiteindelijk hebben we een dilemma: moeten we het Global Fund straffen voor de geconstateerde, niet door het fonds zelf gepleegde fraude, met het risico dat niemand meer transparant durft te zijn en doofpotten beloond worden, of moeten we het fonds op het schild hijsen vanwege het lef dat het fonds heeft om transparant te zijn, met het risico dat het signaal naar de landen niet sterk genoeg is? De VVD-fractie zou graag zien dat ook de andere organisaties kiezen voor de aanpak van het Global Fund. We vragen de staatssecretaris om zich hiervoor hard te maken, ook bij de andere organisaties, eventueel ook in het licht van het vernieuwen van beloftes voor Nederlandse financiële bijdragen. De staatssecretaris moet ook bij de andere organisaties aandringen op medewerking aan de

bestaande inspectiesystemen. Organisaties moeten elkaar geen informatie ontzeggen vanwege institutionele belangen, terwijl het totaalbelang van de ontwikkelingssamenwerking daarbij niet gebaat is.

De VVD-fractie heeft ook nog vragen over de landen waar de fraude is geconstateerd. Is de staatssecretaris van plan om de ervaring die we nu met diverse landen hebben gehad mee te laten wegen bij het bepalen van de landenkeus? Neem Zambia. Daar is nu een probleem met het Global Fund, maar de Nederlandse overheid constateerde ook in 2009 al dat de Zambiaanse overheid ongeschikt was om hulpgeld goed te beheren. Ook toen zijn geldstromen al stopgezet.

Het nadeel van transparantie is dat je lelijke dingen ziet. Het voordeel van transparantie is dat je ze ook kunt aanpakken. Ik hoop dat we dat voortvarend doen.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Voorzitter. Ook de D66-fractie is geschrokken van de berichten over het Global Fund. Het Global Fund is een fonds van ruim \$20 mld. In de periode van 2008 tot 2010 heeft Nederland 200 mln. aan het fonds bijgedragen. Dit fonds zou zich moeten bezighouden met het bestrijden van aids, malaria en tuberculose, maar volgens onder andere The Washington Post wordt bij sommige projecten met tot twee derde van het geld gefraudeerd. De staatssecretaris bevestigt dit gedeeltelijk in de beantwoording van de vragen. Ik geef twee voorbeelden. 67% van de hulp aan Mauritanië en 36% van de hulp aan Mali blijkt onrechtmatig. Kan de staatssecretaris ook op de andere berichten ingaan? Zo las ik dat in Zambia 3,5 mld. aan ongedocumenteerde uitgaven is gedaan. Kan de staatssecretaris aangeven welke landen denken aan het opschorten van donaties? De D66-fractie vindt het goed om dit debat te voeren, niet met als doel om één organisatie eruit te pikken en er de boeman van te maken, maar om te zien hoe het beter kan. Corruptie is volstrekt onacceptabel, dus ook corruptie bij het Global Fund. Het Global Fund staat echter niet alleen. Multilaterale organisaties kampen regelmatig met corruptie. Voor de D66-fractie is dat geen reden om de hulp direct op te schorten. Goed en corruptieloos besturen is namelijk niet alleen een voorwaarde voor ontwikkeling, maar ook een resultaat van ontwikkeling. De D66-fractie wil een structureel bredere aanpak van corruptie. Wat onze fractie betreft heeft het Global Fund een aantal goede stappen gezet. Het heeft zelf een inspecteur-generaal aangesteld. Volgens onder anderen de aidsambassadeur, mevrouw Wijnroks, doet hij zijn werk goed. Als er een aanwijzing is dat er onrechtmatige uitgaven zijn gedaan, volgt er een diepgravend onderzoek. De staatssecretaris schrijft dat de stofkam door de hele administratie gaat en dat de administratie bonnetje voor bonnetje wordt gecontroleerd. Mijn fractie vindt het goed dat dit onderzoek zo uitgebreid wordt uitgevoerd. De misstanden die men tegenkomt zijn ernstig, maar komen juist bovendien door de transparantie en openheid van het Global Fund. We kunnen de resultaten niet vergelijken met die van andere projecten en organisaties, simpelweg omdat die organisaties veel minder onder een vergrootglas liggen en hebben gelegen. Wat dat betreft kan het Global Fund een voorbeeld zijn voor anderen. Ik vraag de staatssecretaris of het beeld dat het fonds unieke stappen heeft gezet, klopt. Zo ja, zou dit voortaan niet de standaard moeten zijn om corruptie mee uit te bannen? Welke stappen kunnen volgens de staatssecretaris nog meer gezet worden? Mijn fractie wil namelijk de projecten die het wel goed doen voortzetten, ook bij het Global Fund. Het Global Fund heeft geholpen om het aantal mensen met een hiv-behandeling in enkele jaren te verveertienvoudigen tot meer dan 5 miljoen. Het fonds heeft geholpen om malaria in de komende jaren in een groot aantal landen bijna volledig uit te bannen. Daar moeten we mee doorgaan. Voor de D66-fractie is dit echter niet genoeg; we willen meer resultaten en willen het Global Fund daarbij gebruiken. Vorige week heb ik aan de heer Kazatchkine de vraag gesteld

wat het Global Fund besteedt aan de waarborging van seksuele en reproductieve rechten en gezondheid. Hierop kwam geen duidelijk antwoord. Hij gaf aan dat 30% van het geld wordt besteed aan preventie, maar hij zei ook dat behandeling eigenlijk ook preventie is. Mijn fractie wil graag weten hoeveel het Global Fund uitgeeft aan primaire preventie, aan het voorkomen van infectie door onveilige seks. Inperking van «mother-to-child-transmission» en «male circumcisions» valt daar wat ons betreft niet onder, terwijl het Global Fund deze zaken wel als preventie aanmerkt. Ik vraag de staatssecretaris of hij mijn mening deelt dat dit geen primaire preventie is. Deelt hij ook mijn mening dat primaire preventie duidelijk moet worden bijgehouden? We willen dat Nederland ook via het Global Fund een voortrekkersrol blijft spelen in preventieve voorlichting. Spreken over seks is soms taboe. Nederland kan helpen om dat taboe te doorbreken, zodat verspreiding van hiv en aids beperkt blijft. In mijn motie heb ik de regering verzocht om de unieke Nederlandse aanpak van aidsbestrijding onder kwetsbare groepen te behouden in het hiv/aids-beleid. Ik wil graag van de staatssecretaris horen hoe het hiermee staat.

De heer **Driessen** (PVV): Voorzitter. Vandaag spreken wij over het zoveelste fraudeschandaal in de hulpindustrie. Dit keer gaat het om het Global Fund. Toen Global Fund-sponsor en Gutmensch U2-zanger Bono een tijdje geleden The Washington Post opensloeg en het bericht over de fraudepraktijken van het Global Fund las, zal hij ongetwijfeld even gedacht hebben aan de openingszin van een van zijn liedjes: I can't believe the news today. Duidelijk werd dat ruim twee derde van het door het Global Fund aan Mauritanië uitgekeerde geld verdwenen is, bijna \$7 mln. Ook bleken er in buurland Mali miljoenen, bijna een derde van het budget, verspeeld te zijn. In Djibouti is ruim \$5 mln. weggefraudeerd en ook in Zambia ging het helemaal mis.

Dat Bono's centjes deels verdwenen zijn in de zakken van verkeerde mensen is natuurlijk heel vervelend voor hem, maar dit is niet de zorg van de fractie van de Partij voor de Vrijheid. Ons gaat het natuurlijk wel om de 200 mln. aan belastinggeld die voormalig minister Koenders in de afgelopen jaren aan het Global Fund beschikbaar heeft gesteld. Ik vraag de staatssecretaris hoeveel Nederlands belastinggeld verbrand is. Kunnen we ons geld op de een of andere manier misschien nog terugkrijgen? Duitsland, Zweden en Ierland hebben aangegeven hun bijdrage aan het Global Fund op te schorten. Volgt Nederland dit goede voorbeeld en volgt Nederland ook de raad op van hulpexpert Karel van Kesteren? Hij zegt namelijk: weg met het Global Fund, geen cent meer naar het Global Fund, stop alle financiering! Gaat de staatssecretaris ervoor zorgen dat ons land geen cent meer aan het Global Fund ter beschikking stelt?

De PVV-fractie zegt: genoeg is genoeg. Ik hoop dat de staatssecretaris dit ook zegt.

Mevrouw **Hachchi** (D66): De heer Driessen haalt de heer Van Kesteren aan. De heer Van Kesteren roept inderdaad op tot het opheffen van het Global Fund, maar hij geeft ook aan dat er wel begrotingssteun moet zijn. Wat vindt de heer Driessen hiervan?

De heer **Driessen** (PVV): De Partij voor de Vrijheid is tegen elke vorm van gesubsidieerde ontwikkelingshulp, op noodhulp na. Ik denk daarom dat mevrouw Hachchi wel kan raden wat ik vind van deze opmerking van Karel van Kesteren.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Ik vraag de heer Driessen om de heer Van Kesteren voorzichtig te quoten. Hij shopt selectief in de mening van de heer Van Kesteren. Daarmee doet de heer Driessen volgens mij geen recht aan het standpunt van de heer Van Kesteren.

De heer **Driessen** (PVV): Ik heb geen vraag gehoord, alleen de kop boven het artikel waaruit ik citeer zegt volgens mij al meer dan genoeg.

De heer **Dijkhoff** (VVD): Blijkbaar is de PVV-fractie niet tevreden met het Global Fund, met het opsporen en aanpakken van corruptie, het openbaar maken van de resultaten, het aanpakken van de fraudeurs en het terugvorderen van geld van landen waar gefraudeerd is. Aangezien de heer Driessen deze aanpak wil bestraffen met het stopzetten van subsidies, vraag ik hem wat voor beleid de heer Driessen namens de PVV-fractie wel graag zou zien.

De heer **Driessen** (PVV): Anders dan de VVD vindt de PVV dat Nederland geen cent meer zou moeten besteden aan ontwikkelingshulp. De VVD wil graag nog 2,5 mld. belastinggeld aan ontwikkelingshulp besteden, zo staat in haar verkiezingsprogramma. Wij willen dit niet. Wij vinden dat we moeten stoppen met al dat subsidiegeld voor ontwikkelingshulp, behalve voor noodhulp. Dat is onze visie.

De heer **Dijkhoff** (VVD): De PVV-fractie vindt dat het sowieso weggegooid geld is. Als Nederland echter via een democratisch proces besluit om toch geld aan ontwikkelingshulp te besteden, kan ik dan concluderen dat het de PVV-fractie niet veel uitmaakt of dit geld besteed wordt aan de bestrijding van ziekten of dat het in de zakken verdwijnt van corrupte ambtenaren?

De heer **Driessen** (PVV): Dat is natuurlijk totale onzin. Zolang er geld gaat naar ontwikkelingshulp, wat helaas nog steeds het geval is, 4,5 mld. te veel dit jaar, dan moet dit geld natuurlijk goed besteed worden, bijvoorbeeld aan de bestrijding van aids en malaria. Natuurlijk moet dit geld niet verdwijnen in de verkeerde zakken. Dat lijkt mij evident.

De heer **Irrgang** (SP): Vindt de heer Driessen het goed dat Nederland helpt om mensen medicijnen te geven tegen aids en malaria?

De heer **Driessen** (PVV): Natuurlijk moeten ziekten als aids en malaria bestreden worden. Wij zijn dan ook helemaal niet tegen de inzameling van geld door particulieren om dergelijke vreselijke ziekten in Afrika of in andere delen van de wereld te bestrijden. Wij vinden echter niet dat dit met belastinggeld moet gebeuren, helaas anders dan de SP.

De heer **Irrgang** (SP): Dat verbaast mij. De heer Driessen vindt het blijkbaar wel goed als particulieren, misschien de heer Driessen zelf wel, een keer een girootje overmaken. Dat geld gaat ook naar het Global Fund. Als de Staat echter geld overmaakt, vindt de heer Driessen het niet goed. Maar hij is wel voor noodhulp. Juist bij noodhulp is er een veel groter gevaar voor corruptie dan bij hulp via een organisatie als het Global Fund. Noodhulp gebeurt in de situatie van een ramp. Er is dan chaos en er zijn tentenkampen. De heer Driessen kan zich misschien voorstellen dat je dan niet overal om een bonnetje kunt vragen. Toch vindt de PVV-fractie dat, waarschijnlijk vanuit een vorm van medemenselijkheid – dat hoop ik tenminste – wel een goede vorm van hulp. Van eenzelfde soort nood is sprake als mensen een verschrikkelijke ziekte hebben als aids of malaria, waartegen medicijnen beschikbaar zijn. Is het dan zo gek als de Nederlandse overheid in dat geval, met minder kans op corruptie of misbruik hulp biedt, zoals de staatssecretaris doet die deel uitmaakt van de regering waaraan de PVV-fractie steun geeft?

De heer **Driessen** (PVV): Wij zijn inderdaad alleen voor noodhulp. Misschien zou het goed zijn als de SP-fractie ook dat standpunt zou

innemen. Dan had de SP misschien niet twee weken geleden een derde van al haar Eerste Kamerzetels ingeleverd.

De heer **Irrgang** (SP): De heer Driessen maakt zich kennelijk zorgen over misbruik en corruptie, terwijl juist noodhulp, die de regering verstrekt in de context van rampen, veel meer gelegenheid biedt voor corruptie. De heer Driessen is wel voor deze noodhulp. Bij een andere vorm van een noodsituatie, namelijk als mensen aids hebben, als zij daar medicijnen voor nodig hebben maar geen geld hebben, is de heer Driessen er echter tegen. Waarom? Dit is ook een noodsituatie en een veel betere gelegenheid voor effectieve hulp.

De heer **Driessen** (PVV): Wij zijn inderdaad alleen voor noodhulp. Nogmaals, ik geef de SP het advies om dat fantastische standpunt over te nemen, want anders verliest zij de volgende keer misschien weer een derde van haar zetels.

De **voorzitter**: Mijnheer Irrgang, u hebt al heel veel vervolgvragen mogen stellen. Volgens mij krijgen we toch geen ander antwoord.

De heer **Irrgang** (SP): Ik concludeer tot slot dat de redenering van de PVV-fractie blijkbaar is dat je het standpunt in moet nemen dat de meeste zetels oplevert, in de Eerste Kamer in dit geval. Dat vind ik geen manier om politiek te bedrijven.

De heer **Driessen** (PVV): Dit is een onzinnige conclusie. Ik had beter verwacht van de heer Irrgang.

De heer **Irrgang** (SP): Ik hoorde de heer Driessen dat toch echt zeggen. Ik zou graag nog eens van hem vernemen waarom dat onjuist is. Volgens mij zei hij dat de SP-fractie zijn standpunt moest innemen om meer zetels in de Eerste Kamer te krijgen. Ik geef toe dat wij die graag hadden gehad. Ik feliciteer de heer Driessen met zijn overwinning. Het is sportief om daarop te wijzen.

Voorzitter. Mijn bijdrage gaat over het Global Fund, een organisatie die het afgelopen decennium op een inspirerende manier hulp aan mensen in noodsituaties heeft weten te verstrekken. Er zijn 3 miljoen mensen behandeld met aidsremmers. Zij waren zonder behandeling waarschijnlijk komen te overlijden. Er zijn 7,7 miljoen mensen behandeld voor tbc. Er zijn 130 miljoen bednetten verspreid tegen malaria. De aidsbeweging heeft op een inspirerende manier laten zien dat hulp niet alleen effectief kan zijn, maar ook héél effectief kan zijn. Het Global Fund heeft hier een centrale rol in gespeeld.

Dat neemt echter niet weg dat iedere vorm van corruptie, zeker bij deze zaken, onacceptabel is. Nederland is een grote donor van het Global Fund. De Kamer heeft bij de begrotingsbehandeling zelfs besloten om de bezuinigingen op deze organisatie te beperken. Als je kennisneemt van de berichten over omvangrijke corruptie en over de omvangrijke bedragen, dan denk je: ik kan het nieuws vandaag niet lezen. Daarin geef ik de heer Driessen gelijk.

Het is echter goed om op te merken dat dit door het Global Fund zelf, namelijk door zijn eigen inspectiedienst, naar buiten is gebracht. Ik kon niet zo snel een gelegenheid bedenken waarbij het ministerie van Buitenlandse Zaken op grond van eigen onderzoek omvangrijke corruptie naar buiten heeft gebracht. Gelukkig niet, zou je kunnen zeggen. Het is een teken van een bepaald zelfreinigend vermogen als een organisatie op eigen initiatief een schandaal naar buiten brengt. Wij hebben als Meerpartijen Initiatief HIV/Aids in de Kamer de heer Kazatchkine, de directeur van het Global Fund, uitgenodigd in de Kamer. Wij hebben hem toen een aantal van de kritische vragen gesteld die nu ook aan de

staatssecretaris worden gesteld. Het is jammer dat de heer Driessen daar niet bij was. Iedere vorm van corruptie is onacceptabel, maar ik kreeg uit dat gesprek wel de indruk dat het Global Fund voornemens is om de eigen controle verder aan te scherpen.

De heer **Driessen** (PVV): Zijn landen als Duitsland, Zweden en Ierland dan gek dat zij de betaling aan het Global Fund hebben opgeschort?

De heer **Irrgang** (SP): Ik zou niet zo snel de kwalificatie «gek» willen gebruiken voor een land dat besluit om de eigen bijdrage te verlagen. De heer Driessen is net als mijn fractie redelijk sceptisch – en dan druk ik me voorzichtig uit – over een federaal Europa. Hij zal het met mij eens zijn dat dat per definitie betekent dat landen verschillende standpunten kunnen hebben. Dat heet nationale soevereiniteit. Uiteraard respecteer ik de nationale soevereiniteit van een land als Duitsland om een andere afweging te maken dan naar de opvatting van de SP-fractie de Nederlandse regering zou moeten doen. Dit betekent echter niet dat als de Duitsers het met ons oneens zijn, ze gek zijn. Omgekeerd geldt dat natuurlijk ook niet. Ik hoop niet dat dat de manier van redeneren van de heer Driessen is, want dan zou ik bijvoorbeeld ook tegen hem kunnen zeggen: zijn ze in België soms gek geworden dat ze daar een generaal pardon hebben? Kijk, daar gaat hij al.

Volgens de SP-fractie is er alle reden om de controle op de besteding van het geld van het Global Fund verder te verbeteren. Dat zou in de eerste plaats moeten betekenen dat de lokale organisaties die de projecten financieren of zelfs ook uitvoeren, versterkt moeten worden. Dit geldt ook voor de rol die zij hebben in het voorkomen van fraude. In de tweede plaats zou het moeten betekenen dat het zogenaamde country coordinating mechanism, een soort commissie die projectvoorstellen voor een bepaald land moet goedkeuren, verder versterkt wordt en kritischer wordt. In de derde plaats zijn er landen waar het Global Fund twintig verschillende financieringsstromen heeft, wat mij verbaasde toen ik dit hoorde in het gesprek met de heer Kazatchkine. Het is ook voor de controle erop handiger en beter als dat één financieringsstroom is. Ik wil aansluiten bij de vraag die mevrouw Dijkers volgens mij ook al stelde over de toegang van het Global Fund tot de auditpapers van VN-instellingen en naar ik begreep ook tot de anticorruptiestrategie van dergelijke instellingen. Ik vind het heel merkwaardig dat diezelfde transparantie daar niet geldt. Volgens mij is er alle reden toe dat Nederland niet alleen bij het Global Fund, maar ook bij VN-instellingen – Nederland is hier echter volgens mij niet de dwarsliggende partij – kritischer kijkt naar de besteding en transparantie. Daar is volgens mij nog veel meer dan bij het Global Fund te verbeteren. Ik zou het op prijs stellen als de staatssecretaris daarop in kan gaan.

Voorzitter: Irrgang

Mevrouw **Ferrier** (CDA): Voorzitter. Voor de CDA-fractie is fraude en het niet goed terechtkomen van geld onacceptabel. Het raakt ons in het bijzonder als het gaat om het Global Fund dat juist bekendstaat om zijn effectieve aanpak in de bestrijding van aids, malaria en tuberculose. De CDA-fractie vindt daarom dat er een duidelijke uitleg en verantwoording moet komen. De staatssecretaris gaat ervan uit dat de aangetoonde fraude juist laat zien dat de controle bij het Global Fund heel goed is. Wij zien het door de staatssecretaris geschetste dilemma ook. Als je transparant bent, wordt fraude inderdaad zichtbaar. Daar word je dan weer op gepakt, terwijl andere organisaties die niet transparant zijn ongestoord door kunnen gaan. Collega Dijkhoff noemde dat terecht het belonen van doofpotten. Daarom vraag ik de staatssecretaris in hoeverre hij ook van andere organisaties, of die nu van de VN zijn of niet, meer transparantie

eist. Welke maatregelen heeft de staatssecretaris naar aanleiding hiervan genomen? Wat is de visie van de staatssecretaris op dit dilemma? Je pakt namelijk de organisaties die het goed doen. In de ontwikkelingssamenwerking is dit een dilemma waarmee we met enige regelmaat te maken hebben. Wat is de visie en de strategie van de staatssecretaris?

Het Global Fund werkt volstrekt vraaggestuurd. Daarin ligt ook een deel van het succes van het Global Fund. Er wordt compleet conform de wens van de landen gewerkt. Hebben de fraude en corruptie zich volgens de staatssecretaris kunnen voordoen doordat de landen veel ruimte hebben gekregen? Hoe verhoudt dat zich tot de country coordinating mechanisms?

Nederland zit in het bestuur van het Global Fund en daar zijn we terecht trots op. Welke rol heeft Nederland in de aanpak van deze fraude gespeeld? Hoe ziet de staatssecretaris in het verlengde daarvan de verantwoordelijkheid die bij de Nederlandse vertegenwoordiging ligt in de landen waar fraude is geconstateerd?

Mevrouw Hachchi verwees al naar de primaire preventie. Als je bekijkt hoe de fondsen van het Global Fund worden aangewend, kun je zeggen dat de meest effectieve manier van het bestrijden van ziekte natuurlijk preventie is. Dat is effectief en ook qua kosten en baten erg interessant. Wordt daarop ingezet? Zijn daar gesprekken over met het Global Fund?

Voorzitter: Ferrier

Staatssecretaris **Knapen**: Voorzitter. Ik dank de leden voor hun inbreng. Ik dank hen om verschillende redenen. Toen ik de publieke opinie, bijvoorbeeld via Duitse krantenkoppen, vernam toen dit geval van fraude bekend werd, schoot mij de naam Pavlov te binnen. Ik waardeer het buitengewoon dat hier niet alleen kritisch gekeken is naar wat het Global Fund doet, maar ook naar hoe je omgaat met iets waarop je in eerste instantie reageert in de trant van «het is een schande, dit moet afgelopen zijn». Ik denk dat het zelfreinigende vermogen van de organisatie, dat de heer Irrgang ook benoemde, het in eerste instantie misschien minder goed doet, maar bij nadere bestudering zeer de moeite waard is om waar te nemen en te waarderen. We moeten ons wel realiseren dat het, te midden van de terechte kritiek op de fraude en de bewondering voor de wijze waarop is gehandeld, gaat om een organisatie die in relatief korte tijd enorm snel is gegroeid. Ik heb een aantal discussies gevoerd met andere donoren over het Global Fund. Te midden van allerlei analyses over wat er is misgegaan en in welke volgorde dat gebeurd is, werd ook geconstateerd dat het knap is geweest van die club om in korte tijd zo groot te worden. Je kunt er bijna altijd vergif op innemen dat een organisatie die zo snel groeit, grote risico's loopt. In die zin is het eigenlijk bewonderenswaardig dat de problemen niet groter zijn dan ze zijn, hoewel het sec wel om veel geld gaat. Ik waardeer het zeer dat de Kamer, ook na het gesprek dat zij met Kazatchkine heeft gehad, ziet en zich realiseert dat hier geen doofpotten beloond worden. Wij straffen niet omdat zij alles op tafel leggen. We bekijken in hoeverre alles inderdaad op tafel ligt. In een wereld waarin niemand perfect is, is dat al heel wat.

Laat ik op de specifieke vragen ingaan en die ook koppelen aan fraude en malversaties in bredere zin. Ik hoop dat ik daar naar tevredenheid op kan antwoorden. Mevrouw Dijkers vroeg waarom de Kamer niet eerder geïnformeerd is en waarom zij dit in de krant moest lezen. Ik begrijp die reactie heel goed. Als we het afpellen, moeten we vaststellen dat in Zambia – een van de vier landen waarom het gaat – in 2009 in bredere zin fraude is geconstateerd. Het departement heeft dat in het verslag over 2009 opgenomen. De zaken in Mali werden later bekend. Dat zal in het verslag staan van alle malversaties die we zijn tegengekomen. Een aantal jaar geleden is namelijk afgesproken om daar jaarlijks verslag van te doen en dat verslag zal binnenkort naar de Kamer komen. Het is natuurlijk toch

een opzienbarende zaak. Het stond inderdaad in de krant, maar de kranten hadden het simpelweg van de website van het Global Fund. Het is bekendgemaakt door de organisatie zelf. Wij hebben het allemaal vernomen via een bekendmaking op de website van het Global Fund. In die zin hebben we het allemaal moeten vernemen van het Global Fund.

Mevrouw **Dijkers** (PvdA): Hoor ik de staatssecretaris nu zeggen dat hij het zelf ook van de website heeft vernomen? Is er geen intern systeem dat hem informeert over die corruptie?

Staatssecretaris **Knapen**: Het stond in het bestuursverslag. Dat is op de website gezet. Dat is de volgorde.

Mevrouw **Dijkers** (PvdA): En dat bestuursverslag met deze belangrijke feiten wordt niet geagendeerd in een gesprek met de staatssecretaris?

Staatssecretaris **Knapen**: De samenvatting van het bestuursverslag is in eerste instantie, toen het over Zambia ging, naar mijn voorganger gestuurd. In dit geval is het naar mij gestuurd. Het stond vervolgens ook op de website van het Global Fund. De kranten hadden het van de website van het Global Fund.

Mevrouw **Dijkers** (PvdA): Ik begrijp dus dat u geïnformeerd bent in het bestuursverslag voordat het op de website stond. U hebt het dus niet van de website hoeven halen?

Staatssecretaris **Knapen**: Het bestuursverslag was er wat eerder dan het bericht op de website, maar het verschil was niet groot. Het is namelijk een transparante organisatie. Vervolgens hebben we de afspraak om alles wat we tegenkomen op het gebied van malversatie en fraude, in een vaste cyclus aan de Kamer te rapporteren.

Dan kom ik op de aanwending van de aidsmiddelen. Mevrouw Dijkers en anderen spraken daarover. Er is een brief naar de Kamer onderweg over de amendementen die eind vorig jaar zijn aangenomen met het oog op het verminderen van de korting op de bestrijding van hiv en aids.

Misschien is het goed dat ik nu even snel aangeef hoe ik daarmee wil omgaan. We hebben het voornemen om 25,5 mln. toe te voegen aan het budget voor de bestrijding van aids en hiv. We willen 14,5 mln. beschikbaar stellen aan het Global Fund, waarover we nu spreken. De totale bijdrage voor 2011 zou dan komen op 54,5 mln. We willen 3 mln. beschikbaar stellen aan UNAIDS. Daarmee komt de totale bijdrage voor UNAIDS op 25 mln. We willen 1 mln. beschikbaar stellen aan de Wereldgezondheidsorganisatie. De totale bijdrage voor de WHO zou daarmee op 16 mln. komen, maar daar zit een stuk verplichte bijdrage in. Om uiting te geven aan de strekking van de motie-Hachchi zou ik 7 mln. willen besteden aan Nederlandse ngo's die zich inzetten voor aidsbestrijding bij key populations, zoals seksuele minderheden, sekswerkers en drugsgebruikers die injectienaalden gebruiken. Dit komt ook schriftelijk naar de Kamer; het is onderweg.

Mevrouw Dijkers vroeg of wij voldoende opletten bij bilaterale bestedingen. Zij noemde Mali als voorbeeld. Zoals zij weet, hanteert het departement een zerotolerancebeleid. Elk vermoeden van misbruik van middelen is voor ons aanleiding tot onderzoek. We registreren vermoedens van misbruik centraal. We hebben een intern meldpunt voor malversaties. Samen met andere donoren oefenen we op twee manieren scherp toezicht uit op de bilaterale fondsen. We doen dat door jaarlijkse audits. Soms doen we het zelf en bij gezamenlijke projecten doen we het samen met andere donoren. Daarnaast doet de Algemene Rekenkamer steekproeven. Op aandringen van de Kamer gaan we gestalte geven aan het publiceren van resultaten op de website. Daar wordt aan gewerkt.

Daar zit een ICT-component in die soms de macht van het individu overstijgt, maar we werken daaraan.

Over bewezen fraude en malversaties informeren we de Kamer jaarlijks. Daarnaast informeren we de Kamer over de getroffen sancties of de afwegingen waardoor we juist niet tot sancties zijn overgegaan. Dat kan namelijk soms ook gebeuren. De informatie over 2010 kan de Kamer, zoals gezegd, binnenkort verwachten. Dat is wat ik wilde zeggen over de controle in de intensiteit van de controle.

Verschillende woordvoerders hebben terecht gevraagd hoe het zit met de onderaannemers. Hoe zit het met de VN-organisaties die de activiteiten van het Global Fund uitvoeren? Deze organisaties stellen bij vermoedens van misbruik intern onderzoek in. Ik ben het met de heer Irrgang en mevrouw Ferrier eens dat daar wel wat aan ontbreekt. Die onderzoeken worden aan lidstaten bekendgemaakt, maar dat stamt eigenlijk nog een beetje uit de ouderwetse wereld van de staten. Het Global Fund is geen lidstaat, maar wel een belangrijke speler in het geheel. In de septembervergadering van de uitvoerende raad van de UNDP en de bevolkingsorganisatie gaan wij ons er sterk voor maken dat institutionele donoren – in ieder geval niet-statelijke donoren – de beschikking krijgen over deze onderzoeken zodat zij op grond daarvan eventueel actie kunnen ondernemen. Twee weten vaak meer dan één.

Dan wil ik kort ingaan op de VN-organisaties zelf. Er is gevraagd hoe het zit met fraudebestrijding bij VN-organisaties. VN-organisaties hebben jaarlijks interne auditrapporten en tweejaarlijks hebben ze openbare externe auditrapporten die ook gepubliceerd worden. Het gaat om geaggregeerde data. Tot op zekere hoogte is dat begrijpelijk waar het om privacyzaken gaat, maar wij pleiten ervoor om aanzienlijk opener en transparanter om te springen met deze gegevens dan tot nu toe is gebeurd.

Uiteraard is het corruptiebeleid van een organisatie een van de onderdelen van de scorekaart die wij bij ons eigen beleid hanteren om de kwaliteit van organisaties te beoordelen. DFID heeft dat een paar weken geleden ook gedaan in zijn rapportage over multilaterale organisaties. Wij hechten zeer aan die transparantie en wij hechten zeer aan de toegang tot de auditgegevens. Ondanks hetgeen er is gebeurd, willen wij de casus van het Global Fund, die toch wel interessant is, bij de benchmark betrekken, en wel in de geest van de opmerkingen die hier over het Global Fund zijn gemaakt. Uit de stappen die daar zijn gezet – een inspecteur-generaal en een review board – kan blijken hoe je op een snelle manier inzicht kunt bieden in de geldstromen. Wij hopen dat de wat klassiekere, traditionele organisaties daarvan willen en kunnen leren. De vraag van de heer Dijkhoff over de benchmarks en het voorbeeld van het Global Fund heb ik daarmee beantwoord.

De heer Dijkhoff heeft ook gevraagd of wij de ervaringen die wij nu hebben opgedaan, laten meewegen in de landenkeuze. Over die landenkeuze komen wij binnenkort te spreken. Wij willen natuurlijk niet vervallen in incidentenpolitiek. Doen zich in dit verband echter structurele ontwikkelingen voor, dan is het logisch dat je die wel verdisconteert. Je wilt immers niet willens en wetens het risico dat het verloren geld is, te groot maken.

Mevrouw Hachchi stelde enkele vragen over de ongedocumenteerde uitgaven in Zambia van, zoals zij zei, 3,5 mld. Die hebben wij niet kunnen vinden, tenzij mevrouw Hachchi de kwacha voor een dollar heeft aangezien. Een en ander staat inderdaad een beetje kort door de bocht in het rapport. Ongedocumenteerde uitgaven van 3,5 mld. treffen wij niet aan, wel uitgaven van 3,5 mld. kwacha. Als je dat omrekent naar euro's, dan is het bedrag aanzienlijk kleiner; voor heel veel kwacha heb je een heel klein kopje koffie. We moeten daar even naar kijken. We komen er anders nog op terug.

Mevrouw **Hachchi** (D66): In zijn verhaal haalde de staatssecretaris Zambia aan als een geval uit 2009. Is het nog steeds een geval uit 2009 of staat het in het nieuwe rijtje van Mali, Djibouti et cetera?

Staatssecretaris **Knapen**: Zambia is 2009.

Mevrouw Hachchi vroeg verder hoe het zit met de uitgaven voor primaire preventie en met het bijhouden van die uitgaven. Het klinkt als een open deur, maar preventie is belangrijk. Vaak is preventie minder spectaculair, maar veel effectiever dan genezen achteraf. Iedereen is het erover eens dat preventie veel aandacht moet krijgen en dat gebeurt ook. Behalve het Global Fund ondersteunen ook UNAIDS en UNFPA preventie op landen-niveau. Een aantal ngo's doet dat ook. Grofweg 30% van de uitgaven – alles bij elkaar ruim 4 mld. – gaat naar preventie. Wij zetten daar zwaar op in.

Dan kom ik op het andere punt waar mevrouw Hachchi aan raakte, de genderstrategie inclusief SRGR. Op dit moment leggen wij stevig de nadruk op een bredere inzet op de gezondheid van moeders en kinderen. Ik ben het met haar eens dat wij daar in het bestuur een behoorlijk punt van moeten blijven maken. Primaire preventie bevat seksuele voorlichting en voorbehoedsmiddelen, maar ook male circumcision. Dat onderwerp speelt bij preventie zelfs een belangrijke rol. Dat zijn de onderwerpen bij preventie.

Mevrouw **Hachchi** (D66): In dat opzicht geeft de staatssecretaris hetzelfde antwoord als de heer Kazatchkine. Ik vind dat bij primaire preventie juist het primaire veel meer aandacht verdient. De staatssecretaris antwoordt dat ongeveer 30%, 4 mld., aan preventie wordt uitgegeven en dat besnijdenis en mother-to-child transmission daaronder vallen. Mij gaat het erom dat de primaire preventie – voorbehoedsmiddelen en voorlichting – veel meer aandacht krijgt. Mij is nu niet duidelijk welk deel van de primaire preventie echt daaraan wordt besteed.

Staatssecretaris **Knapen**: Een zo gedetailleerd antwoord kan ik nu niet geven. Ik denk dat het een valide punt is, maar daarop zal ik later terug moeten komen want in de gangbare rapportage wordt de primaire preventie in één blok samengevat. Ik heb het antwoord dus nu niet paraat, maar dat zal ik mevrouw Hachchi graag schriftelijk geven.

Mevrouw **Ferrier** (CDA): De heer Kazatchkine heeft inderdaad gezegd dat 30% naar preventie gaat. Je kunt een onderscheid maken tussen preventie en primaire preventie. Ik ben benieuwd hoe het Global Fund daarover denkt. In hoeverre speelt deze afweging een rol bij voorkoming van fraude en bij een verhoging van de inzet van de middelen? Kan de staatssecretaris ook daarop ingaan?

Staatssecretaris **Knapen**: Dat wil ik graag doen. Misschien is het goed om erop te wijzen dat bij een aantal trainingsprogramma's op dit gebied even op de rem is getrapt omdat die nogal bevattelijk bleken te zijn voor fraude. Het is dus mogelijk dat het evenwicht hierin enigszins is verstoord door het feit dat dit is gebeurd. Verder is het ook mogelijk dat wij op het verkeerde been worden gezet als wij die momentopname veralgemeniseren. Ik zou daar wat beter naar moeten kijken om daar een relevant antwoord op te kunnen geven.

Mevrouw **Hachchi** (D66): De staatssecretaris zegt dus toe dat de Kamer hierover een brief krijgt.

Staatssecretaris **Knapen**: Ja.

De heer Driessen heeft gevraagd hoeveel Nederlands geld in deze fraudezaak onomkeerbaar is besteed. Het antwoord hierop is tweeledig.

Ons aandeel daarin is € 119 000. De heer Driessen gebruikte het woord «verbrand», maar wij bevinden ons nog in een fase waarin geld wordt teruggevorderd. Wij kunnen dus nog niet vaststellen dat hierbij sprake is van de chemische consequenties van verbranden.

Verder vroeg de heer Driessen waarom Nederland niet het voorbeeld volgt van Ierland, maar ik meen dat Zweden, Duitsland en de Europese Commissie tot opschorten zijn overgegaan. Enkele leden hebben kenbaar gemaakt hoe zij tegen dit onderwerp aankijken, hoe zij de mededelingen en het gesprek met Kazachkine hebben gewaardeerd en wat hun inschatting is. Beloon je de doofpot en straf je de transparantie? Dat is natuurlijk altijd een dilemma. Als ik het goed beluister, zeggen de meeste leden dat het niet had gemoeten en dat het in de toekomst moet worden voorkomen, maar ook dat, all things considered, het Global Fund een organisatie is die staat voor het woord «transparantie» en die de negatieve consequenties van het beleid wenst te dragen. Dan is het dus de vraag of je zo'n organisatie daarvoor moet straffen. Wij hebben een afweging gemaakt en uiteindelijk besloten dat wij dat niet doen, maar uiteraard kijken wij wel hoe dit verder gaat en houden wij de vinger aan de pols. En als wij dat niet doen, dan zal de Kamer dat wel doen. De afweging is inderdaad geweest: straf je voor goed gedrag na fraude, of straf je voor fraude en wacht je af tot goed gedrag inderdaad goed gedrag blijkt te zijn? Wij hebben niet voor het eerste gekozen, maar het is iets waar je anders over kunt denken. Zo hebben wij het gedaan; ingewikkelder is het eigenlijk niet geweest.

Over de toegang van het Global Fund tot informatie van de onderaannemers, waarnaar de heer Irgang heeft gevraagd, hebben wij al gesproken. Hij vroeg ook of het lokaal toezichtmechanisme niet moet worden versterkt en of dat mogelijk is. Daar ben ik het mee eens. Dat moet gebeuren en daar wordt ook al aan gewerkt. Wij zijn bezig met het versterken van het landelijk coördinatiemechanisme en met de instelling van een international review panel dat het toezichtmechanisme op landenniveau onder de loep zal nemen. Als het goed is, zal het Global Fund in juni, dus over drie maanden, een rapport uitbrengen over de stand van zaken en de voortgang die op dat terrein wordt geboekt. Dat het inderdaad nodig is, blijkt ook uit de voorbeelden. De mist ontstaat in de overgang tussen de hoofdaannemer en de lokale uitvoerders. Ik ben het eens met de heer Irgang dat het bepaald niet ideaal is als in één land twintig uitvoerders actief zijn. Je ziet liever dat dit in één hand is. Mijn indruk is – maar dat is niet meer dan een indruk – dat dit ook samenhangt met het tempo waarin het Global Fund is gegroeid. Dat is zo snel gegaan dat het hergroeperen van lokale donoren en het prioriteren van lokale uitvoerders simpelweg niet kon in het tempo waarin de middelen aan het Global Fund ter beschikking zijn gesteld. Ik deel echter dat het streven moet zijn om dat meer te stroomlijnen. Overigens is het Global Fund het daar, tot op zekere hoogte, mee eens.

Mevrouw Ferrier heeft gevraagd of de manier waarop het Global Fund werkt, niet juist het risico van fraude in de hand kan werken. In het bestuur is hier veel over gesproken. Het Global Fund is een financieringsmechanisme, het is geen organisatie op landenniveau. Dat landenkantoren ontbreken, is een risicofactor omdat er geen extra schakel tussen zit. Aan de ene kant is dat zeker waar. Aan de andere kant is dat ook van invloed op de slagvaardigheid van de organisatie. De inspecteur-generaal van het Global Fund, die in een aantal multilaterale organisaties heeft gewerkt en veel ervaring heeft, zegt dat dit geen rol speelt als je het goed doet. Hij zegt dat hij, gelet op de ervaringen die hij bij andere organisaties heeft opgedaan, niet kan stellen dat het bij het Global Fund slechter gaat. Sterker nog, hij vindt dat daar eerder sprake is van het tegendeel. Het ontbreken van landenkantoren brengt inderdaad risico's met zich, maar het is ook een element van slagvaardigheid. Als je de risico's door een goed systeem van checks and balances en audits weet op te vangen, dan

kun je die nadelen zo klein maken dat er voornamelijk voordelen zijn. Het punt is echter niet ten onrechte gemaakt. Landenkantoren kunnen helpen. Nederland zit dit jaar, ik meen tot juni 2011, in het bestuur van het Global Fund. Gevraagd is wat daar is gebeurd en wat Nederland heeft gedaan. Uiteraard hebben wij steeds aangedrongen op preventie. Toen de eerste signalen kwamen, eind 2009, heeft Nederland een belangrijke rol gespeeld bij het «oplijnen» van het bureau van de inspecteur-generaal en het secretariaat om deze extra inspectie te laten plaatsvinden. Dat heeft er onder meer toe geleid dat na deze gemelde incidenten actie is ondernomen en dat in een aantal andere landen meer systematisch is bekeken hoe de stand van zaken daar is. Dat leidt er nu toe dat de meerderheid van de leden hier concludeert dat het Global Fund weliswaar fraude tegen het lijf is gelopen, maar ook snel actie heeft ondernomen en dat het ernaar uitziet dat het in vergelijking met andere organisaties – gelet op de grote bedragen en het tempo waarin het gebeurt – kan meevallen. Mevrouw Ferrier vroeg voorts hoe het zit met de specifieke gevallen. Zoals wellicht bekend is, hebben wij de sectorale begrotingssteun voor Mali tijdelijk opgeschort toen dit bekend werd. Eind 2010 was er echter geen aanwijzing die erop duidde dat, buiten de financiering door het Global Fund, andere fraude een rol speelde. Daarom hebben wij die betaling eind 2010 hervat. Mocht er aanleiding zijn om opnieuw actie te ondernemen, dan zullen wij dat doen. De betalingen aan Zambia hebben wij hervat toen duidelijk is gemaakt dat Zambia ernst maakt met de verbeteringsprogramma's. Wij verbinden hier dus wel degelijk consequenties aan die verder strekken dan alleen de incidenten die wij hier zijn tegengekomen. Mevrouw de voorzitter, ik meen dat ik hiermee de belangrijke vragen heb beantwoord.

De **voorzitter**: Mij blijkt dat er behoefte is aan een tweede termijn. Ik geeft het woord aan mevrouw Dikkers.

Mevrouw **Dikkers** (PvdA): Voorzitter. Er is een verschil tussen audit en inspection, maar wat het verschil precies is, is mij niet helemaal duidelijk. Ik zou daar graag van de ambtenaren van de staatssecretaris les in krijgen: hoe verrichten wij in Nederland een audit en welke stappen worden daarbij gezet? Om dat goed te kunnen controleren, moet het parlement weten hoe dat functioneert. Ik weet niet of ik dat in een procedurevergadering moet vragen, maar ik wil het graag begrijpen. Kan de staatssecretaris mij daarbij op weg helpen?

Ik wil graag eerder worden geïnformeerd over de misstanden. Ik begrijp dat wij daar een jaarlijkse rapportage over krijgen, maar Kamerleden worden simpelweg door de media gebeld met de vraag «hebben jullie gehoord dat ...?» Wij moeten het dan uit de krant vernemen, terwijl het op het ministerie al bekend was. Ik vind dat niet prettig. Ik word daar erg graag eerder over geïnformeerd.

Ik ben blij met de toezegging dat de data van VN-instellingen ook beschikbaar worden gesteld aan andere instellingen. Ik zou die informatie graag voor een groter publiek toegankelijk willen maken.

De heer **Dijkhoff** (VVD): Voorzitter. Ik zou graag een keer verder willen discussiëren over het eerder informeren van de Kamer over misstanden. Als de Kamer over misstanden wordt geïnformeerd, verschijnen deze namelijk vanzelf in de pers; de Kamer wordt immers openbaar geïnformeerd. Het lijkt mij goed om in een breder kader te spreken over de vraag hoe om te gaan met transparantie. De staatssecretaris refereerde al aan de desbetreffende motie, waar de regering op het moment uitvoering aan geeft.

Het corruptiebeleid en de score daarop is een criterium op de index aan de hand waarvan wij organisaties beoordelen. Kunnen wij spreken over

de vraag in hoeverre dit aspect meeweegt bij de beoordeling? Dat het een criterium is, houdt immers niet per se in dat het streven van de staatssecretaris naar een Global-Fundachtige transparante aanpak bij andere organisaties, wordt gecombineerd met het drukmiddel van onze betalingen aan die organisaties. Daar wil ik graag wat meer over weten. Ik kan mij voorstellen dat de staatssecretaris dat niet nu in detail kan oplepelen, maar ik vind het niet erg als daar later schriftelijk op wordt geantwoord.

Mevrouw **Hachchi** (D66): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor de antwoorden. Ik dank hem ook voor de toezegging meer informatie te verstrekken over primaire preventie. Het is voor mijn fractie erg belangrijk om daar meer inzicht in te krijgen. Ik zie de brief tegemoet.

Het is goed dat de staatssecretaris vast een tipje van de sluier heeft opgelicht over de invulling van mijn motie en de uitvoering van de amendementen die vorig jaar zijn ingediend.

Wij zijn hier bijeen om te spreken over het Global Fund en de vraag hoe wij met fraude moeten omgaan. Het is duidelijk dat Global Fund zo in de spotlights staat door de transparantie. Het antwoord dat de staatssecretaris heeft gegeven op de vraag in hoeverre andere instellingen hieruit lering kunnen trekken, is mij echter iets te vaag. Gaan de donorlanden dit agenderen? Communiceren fondsen over de vraag hoe zij dat transparant kunnen maken? Graag hoor ik daarop een verduidelijking.

De heer **Driessen** (PVV): Voorzitter. Het zal niemand verbazen dat ik zeer teleurgesteld ben door de antwoorden van de staatssecretaris. Dat was zeker het geval toen ik hoorde dat de staatssecretaris van plan is om 14,5 mln. extra in het Global Fund te storten. Er zitten hier zes zachte heelmeesters die stinkende wonden maken. Ik overweeg om bij een VAO een motie ter zake in te dienen.

De heer **Irrgang** (SP): Voorzitter. Ik steun de afweging van de staatssecretaris om niet nu de stekker uit de financiering te trekken. Dat vind ik verdedigbaar gezien de opstelling van het Global Fund, dat toch blijkt geeft van een goed zelfreinigend vermogen, hoewel corruptie op zichzelf nooit acceptabel is. De heer Driessen volgt enigszins de redenering dat als we ergens corruptie of fraude aantreffen, we de stekker eruit moeten trekken. Deze redenering zou ik niet kunnen volgen. Als je deze namelijk volgt, kunnen we in dit land ook wel ophouden met het aanleggen van wegen, spoorlijnen en wat dies meer zij. Ik trek ook de motivatie in twijfel van andere landen die nu wel hebben besloten om de stekker uit de financiering te trekken. Ik durf te vermoeden dat de knellende budgetten en bezuinigingsdoelstellingen in die landen daarbij een rol hebben gespeeld, in plaats van allerlei mooie, nobele motieven over de besteding van deze middelen.

Ik vond het interessant dat de staatssecretaris zei dat andere organisaties kunnen leren van zo'n onafhankelijke inspecteur-generaal. Daar ben ik het mee eens. Zeker de VN-instellingen kunnen hiervan leren, want ik denk dat er in de Nederlandse discussie te weinig oog is voor de ruimte die er bij deze instellingen is om tot een efficiëntere besteding van middelen te komen. Dat geldt ook op dit punt; dat blijkt wel uit de blokkade die sommige landen op dit punt kennelijk opleggen.

Misschien is het ook voor het ministerie van Buitenlandse Zaken een interessant model om nog eens over na te denken. We hebben in het verleden weleens gesproken over een onafhankelijke IOB. Met name de heer Boekestijn van de VVD-fractie pleitte daarvoor. Er zijn argumenten voor en tegen te geven, maar als je dit zo ziet is het misschien toch het overwegen waard om te bekijken of dat ook voor het ministerie zelf de toekomst zou kunnen zijn. Graag ontvang ik daarop een eerste reactie.

Voorzitter: Irrgang

Mevrouw **Ferrier** (CDA): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor de beantwoording van de vragen. We hebben op initiatief van het Meerpartijen Initiatief HIV/AIDS inderdaad een heel goed gesprek gehad met de directeur van het Global Fund, de heer Kazatchkine, en gisteren nog met de aidsambassadeur. Deze gesprekken zijn voor ons heel verhelderend geweest. Dit zijn prachtige acties van het meerpartijeninitiatief en we zijn ook erg blij met de bereidwilligheid vanuit het ministerie om ons te ondersteunen in ons belangrijke werk als meerpartijeninitiatief.

Ik dank de staatssecretaris ook dat hij nader ingaat op de toezegging ten aanzien van primaire preventie en de vraag in hoeverre het preventieonderdeel in het werk van het Global Fund deel uitmaakt van beraadslagingen over het voorkomen van fraude en de effectiviteit van het werk. Ik heb de staatssecretaris tot twee keer toe horen zeggen dat de huidige problemen – voor zover je deze als grote problemen mag duiden – worden veroorzaakt doordat Global Fund in korte tijd zo gegroeid is. Daar waren we echter zelf bij. Mijn vraag is: welke lering trekken we hieruit? Is bewezen dat dit het probleem is? Daar wil ik graag een reactie op. We hebben in een veranderend veld van ontwikkelingssamenwerking te maken met donoren die geen landen zijn. De staatssecretaris sprak over lidstaten, maar ik denk dat hij donorlanden bedoelde. Hoe gaat de donorgemeenschap om met nieuwe donoren zoals het Global Fund en andere grote fondsen, bijvoorbeeld de Bill & Melinda Gates Foundation? Hoe wordt bekendheid gegeven aan met name ervaringen op het gebied van transparantie en het voorkomen van corruptie, waarin deze fondsen toch vaak voorlopen op donorlanden? Ik meende te horen dat de staatssecretaris zei dat hij dat aan de orde zal stellen. Ik hoor daar graag meer over.

De staatssecretaris had het over landenkantoren. Voor de duidelijkheid, ik wil helemaal geen landenkantoren. We zijn juist aan het bewerkstelligen dat de VN een groot deel van de landenkantoren gaat sluiten. Daarmee bedoel ik niet: hoe minder landenkantoren hoe beter. Ik zie het volgende dilemma. Als je transparant bent, word je gestraft, want je ziet wat er fout gaat. Er is echter ook het dilemma van vraaggestuurd werken. Verreweg de meest effectieve inzet op ontwikkelingssamenwerking is vraaggestuurd werken, maar zit daarin dan ook niet een valkuil? Je kunt hierbij namelijk makkelijker te maken krijgen met fraude en corruptie. Of zie ik dat verkeerd? Wat is de visie van de staatssecretaris daarop?

Ten slotte zeg ik ook van harte dat de CDA-fractie volledig de lijn van de staatssecretaris steunt in de wijze waarop hij hiermee omgaat. Hij moet dus niet korten, maar kritisch doorgaan en oog hebben voor het goede werk dat gedaan wordt.

Voorzitter: Ferrier

Staatssecretaris **Knapen**: Voorzitter. Ik kom allereerst op de wat meer vanuit het financiële raamwerk aangevlogen inspectieroute van audits versus de wat bredere en niet primair financieel gedreven aanvliegroute van algemene inspecties. Ik wil graag onze financiële dienst vragen om – als de commissie daar behoefte aan heeft – een keer daarover van gedachten te wisselen. Het gaat hierbij niet alleen om de feitelijkheden, maar ook om het spanningsveld tussen de twee, want dat bestaat natuurlijk ook. Als de commissie kenbaar maakt dat zij daar belangstelling voor heeft, zorgen wij ervoor dat zij daarover wordt geïnformeerd. Dat zeg ik toe.

Mevrouw Dijkers en de heer Dijkhoff spraken over het eerder informeren over misstanden. Kamer en departement hebben sinds 1998 de afspraak dat we één keer per jaar melden wat zich heeft voorgedaan en wat is bewezen. Ik zie het punt wel dat de actualiteit soms vraagt om directe

informatie. Als Kamerleden worden gebeld, weten zij niet wat er aan de hand is. Vaak wordt er niet gebeld wanneer een misstand is bewezen, maar wordt er gebeld wanneer er een vermoeden is van een misstand. In deze fase is het voor ons ook buitengewoon lastig om iets anders te doen dan te zeggen dat we het gaan uitzoeken. Dat is dan vervolgens onze taak. Vragen aan de Kamer worden bijna altijd gesteld op het moment dat er nog niets bewezen is en er slechts sprake is van vermoedens. Tussen vermoedens en bewijzen zit meestal een periode die gekenmerkt wordt door onderzoek en zorgvuldigheid.

Mevrouw **Dikkers** (PvdA): Ik zou ook wel blij zijn dat als er bepaalde vermoedens zijn, u inzicht geeft en meldt welke acties daarop ondernomen gaan worden. Volgens mij helpt u uzelf daar ook mee. De Kamer is in dat geval geïnformeerd en kan de resultaten bespreken aan de hand van de jaarlijkse rapportage. Op die wijze is de Kamer toch bijtijds op de hoogte van de dingen die spelen.

Staatssecretaris **Knapen**: Zoals mevrouw Dikkers het nu formuleert, voel ik me daar niet geheel comfortabel bij. Het woord «vermoeden» heeft een interpretatieruimte die zo groot is dat wij ons als officiële instantie, dat een departement immers is, gaan scharen achter het begrip «vermoeden», dat in de schaal van «relatief aannemelijk» tot «een loos gerucht» een heel breed terrein omvat. We worden dan in een heel vroeg stadium gedwongen om een kwalitatief commentaar te geven op het woord «vermoeden». Op deze manier zou ik mij daar niet comfortabel bij voelen, omdat het departement daarmee het risico loopt om veel te snel te sturen in de richting van waar rook is, is vuur en in de richting van het mogelijk beschadigen van personen. Ik zou graag wat ruimte willen houden om afhankelijk van de omstandigheden en de intensiteit te besluiten om de Kamer van een vermoeden op de hoogte te stellen. Ik kan de Kamer verzekeren dat er nogal wat dingen langskomen waar we best het woord «vermoeden» op zouden kunnen plakken, maar die bij nader inzien zo discutabel zijn dat wij daar ons in eerste instantie niet aan zouden moeten en mogen branden. Ik zie het punt van mevrouw Dikkers wel. Ik zal naar vermogen proberen – dat lijkt mij ook redelijk – om waar wij de indruk hebben dat sprake is van een vermoeden waar wij publiekelijk over zouden moeten communiceren, dat ook te doen. Ik zou alleen een zekere ruimte willen houden omdat ik het anders riskant vind.

Mevrouw **Dikkers** (PvdA): Ik begrijp dat u ruimte wilt houden en heb ook helemaal niet de behoefte om op elk signaal alarm te slaan. Ik wil alleen voorkomen dat ik te laat geïnformeerd word en wil daar een middenweg in kunnen vinden. Ik wil eerder dan in de jaarlijkse rapportage geïnformeerd worden over rapporten over fraudezaken.

Staatssecretaris **Knapen**: Ik kan mij vinden in de formulering die mevrouw Dikkers nu kiest en wil graag mijn best doen om te zorgen dat dit gebeurt, met inachtneming ervan dat wij natuurlijk altijd een afweging zullen maken.

Mevrouw Dikkers sprak verder over de toezegging om bevindingen van VN-instellingen openbaar te maken. Wij willen in de najaarsvergadering en in de uitvoerende raadsvergaderingen van de UNDP bepleiten dat institutionele donoren inzicht krijgen in de auditrapporten van de UNDP. We zijn alleen niet meer dan een lid en kunnen dat enkel bepleiten.

Mevrouw **Dikkers** (PvdA): Ik zou er erg graag over geïnformeerd willen worden waar de blokkades liggen. Welke landen liggen dwars? Kunt u toezeggen dat u de Kamer daarover informeert?

Staatssecretaris **Knapen**: Dat kan ik toezeggen. Ik verklap waarschijnlijk nu al geen geheim dat deze landen voornamelijk te vinden zijn in de groep van 77.

De heer Dijkhoff heeft vragen gesteld over het informeren over misstanden. Daar hebben we over gesproken. Hij sprak daarnaast over een punt dat misschien iets is voor een ander debat, namelijk: hoe weegt je nu precies corruptiebeleid? Er zit inderdaad een subjectief element in. Je weegt namelijk effectiviteit, snelheid en slagvaardigheid van een organisatie en de mate waarin een organisatie in staat is om effectief corruptiebeleid te voeren. Daarin weegt je ook het niet belonen van de doofpot. Daar zit een subjectieve afweging in. Het Britse ministerie voor internationale samenwerking heeft recentelijk een rapport gepubliceerd waarin een aantal internationale organisaties langs de lat wordt gelegd. Dat geeft naar mijn mening een heel aardig beeld van de wijze waarop je dat in de weging kunt meenemen. Dit moet een gekwalificeerde weging zijn, want het is niet goed te kwantificeren. Het moet wel op een wijze gebeuren waardoor je kunt invoelen hoe je de weging tussen de diverse elementen waarop je een organisatie wilt beoordelen, ongeveer kunt meenemen. Wat betreft de scorecard en de kwaliteit van organisaties, wij willen dat graag doen langs de lijn die het Britse ministerie inmiddels heeft gepubliceerd en die het ook al enige tijd praktiseert.

De heer **Dijkhoff** (VVD): Begrijp ik goed dat de staatssecretaris op dit moment een dergelijke exercitie vanuit Nederland onderneemt en dat deze binnenkort onze kant op komt? Of was het meer een filosofische overweging?

Staatssecretaris **Knapen**: Het was geen filosofische overweging, maar een betrekkelijk platte overweging van pragmatisme. Er is een heel goed onderzoek gedaan. Waarom zouden wij dat nog een keer doen? We willen daar bij de beoordeling van internationale organisaties graag stevig gebruik van maken zonder ons daar exclusief door te laten leiden. Zoals wellicht bekend is, hebben we advies gevraagd aan de SER over de rol van onder meer multilaterale organisaties. We hebben in de latere Engelse editie van het WRR-rapport over ontwikkelingssamenwerking mede op ons verzoek een aantal paragrafen kunnen terugvinden over de betekenis van multilaterale organisaties. Dat geheel gaan ook wij gebruiken om te kijken waarover we tevreden zijn en waarover minder. We willen niet zelf een heel nieuw onderzoek starten naar multilaterale organisaties. Dat is niet de bedoeling.

Mevrouw Hachchi en mevrouw Ferrier hebben gevraagd op welke wijze we agenderen wat het Global Fund heeft gedaan. Ons idee is dat we de best practices, waar wellicht sprake van blijkt te zijn bij het Global Fund, onder de aandacht brengen in de besturen waarin we zitting hebben, maar ook in Europees verband. Zo hebben we twee weken geleden ook in Brussel erover gesproken. We willen graag de reacties van uitvoerende directies van internationale organisaties daarop vragen om te bekijken of daar lering uit is te trekken.

Iets anders is het punt waar mevrouw Ferrier een vraag over stelde: hoe gaan we überhaupt met nieuwe donoren om? Er komen steeds meer nieuwe donoren. Het fenomeen van donoren die bestaan uit een mengvorm van overheidsfunding, particuliere funding en private foundations speelt natuurlijk een steeds grotere rol. In de klassieke internationale organisaties – daar doelde ik op met mijn opmerking over de UNDP – en in de lidstaten die zijn aangesloten heeft men nog geen goede vorm gevonden om om te gaan met niet-statelijke, maar wel degelijk meespelende actoren. Het gewicht van het Global Fund is van dien aard dat het ook niet simpelweg een van de vele pseudo-ngo's is die iets kunnen doen of laten. Het is, net als de Gates Foundation, een van de serieuze actoren die een rol dienen te spelen, niet alleen in de uitvoering,

maar ook in strategievorming. Dat is op dit moment in alle belangrijke VN-organisaties maar ook in de Wereldbank onderwerp van discussie. Daar is overigens geen model uit komen rollen. Wij moeten echter in het samenspel tussen niet-statelijke en statelijke actoren een vorm vinden waarmee vermeden wordt dat het bureaucratisch wordt en waarmee gezorgd wordt dat de slagvaardigheid die de private initiatieven vaak hebben gebracht, niet verloren gaat.

De heer **Irrgang** vroeg of wij ook niet iets kunnen leren uit deze situatie. Dat is altijd het moment waarop de mens geneigd is voor zijn eigen organisatie in het defensief te springen en vooral niet te willen veranderen. Dat beeld wil ik hier niet neerzetten. Wij zijn op dit moment nog niet tevreden over het resultaat, maar wel over de route die we hebben ingezet in de combinatie van de jaarlijkse audits en de steekproeven van de Algemene Rekenkamer, die ons aanmoedigt om op deze wijze voort te gaan. Om nu de sprong te maken dat we het allemaal anders moeten gaan doen, zou mij te snel zijn. Het is wel volkomen terecht als we in de eerstvolgende discussie, ook in die met de Algemene Rekenkamer, zeggen: dit hebben we aangetroffen bij het Global Fund en men is daar betrekkelijk tevreden over; gooien we alles wat we hebben opgebouwd en wat de goede kant lijkt uit te gaan overboord of kunnen we daar ons voordeel mee doen? Ik sta daar open in en ben daar niet defensief in, al zou ik nu wel voorzichtig genoeg willen zijn om niet direct te zeggen dat het een leuk idee is en dat we het ook moeten doen. We zitten namelijk in een route die we enkele jaren geleden hebben ingezet en die grosso modo bij de belangrijkste buitenstaanders die ons beoordelen tot redelijke tevredenheid leidt. Het antwoord op de vraag van de heer Irrgang is ja en nee. «Ik neem het graag mee» is een laffe formulering, maar ik meen het serieus in dit geval. Ik neem het graag mee, maar wil niet op voorhand verstoren waar we mee bezig zijn.

De heer **Irrgang** (SP): Ik stel een intellectueel open houding op prijs. De Rekenkamer is alleen ook onafhankelijk. Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen een beleidsevaluatie en de echte audits. De IOB, die zich meer richt op beleidsevaluaties, zou ook een rol kunnen spelen in dit kader. Dat zou een veel minder ingrijpende wijziging zijn. Voor de laatste Tweede Kamerverkiezingen hebben we hierover regelmatig gesproken in de Kamer. De toenmalige minister voor Ontwikkelingssamenwerking was daar echter tegen. Misschien moeten we erover nadenken of dat niet toch voordelen heeft.

Staatssecretaris **Knapen**: Zo geformuleerd neem ik dat graag over. We gaan erover nadenken. Ook wij gaan dat doen, want het zou enigszins beperkt zijn als we voortdurend zeggen dat de hele wereld zijn voordeel kan doen met het Global Fund behalve wij. Ik heb daar geen enkel vooroordeel over, zonder dat ik meteen alles overboord zou willen gooien wat er op het ministerie aan hard en ijverig werk gedaan wordt om dit te verbeteren.

De **voorzitter**: Hiermee zijn we gekomen aan het eind van dit algemeen overleg. Ik dank de staatssecretaris, de aidsambassadeur en de andere ambtenaren aan deze tafel. Ik dank tevens de collega's en de ondersteuning.